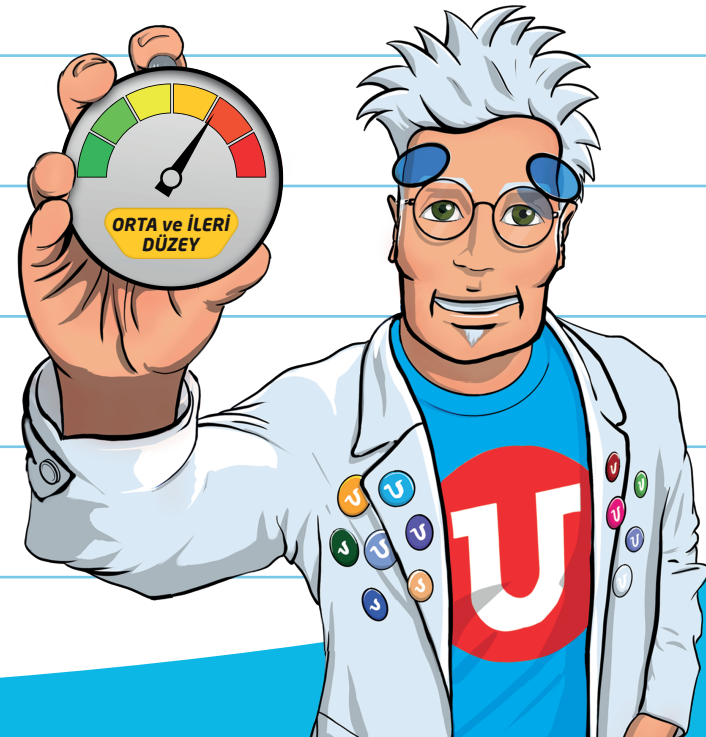

TYT Orta ve İleri Düzey
Tarih Soru Bankası

Osmanlı Devleti'nde İsyancılar ve
Düzeni Koruma Çabaları

BEGÜM ÜNLÜ

OSMANLI DEVLETİ'NDE İSYANLAR VE DÜZENİ KORUMA ÇABALARI

İstanbul (Merkez) İsyanları

Celali İsyanları

Eyalet İsyanları

XVII. Yüzyıl İslahatları

Lale Devri İslahatları

1) İstanbul (Merkez) İsyanları

Nedenleri:

- Devşirme sisteminin bozulması ile Yeniçeri Ocağı'na mesleği askerlik olmayanların alınması
- Askeri, idari, mali alanlarda bozulmalar olması
- Kapıkulu ordusunun maaşlarının zamanında verilmemesi
- Kapıkulu maaşlarının düşük değerli akçelerden verilmesi
- Devlet yönetimine saray ağalarının ve kadınların karışmasına yeniçerilerin tepki göstermesi
- Çıkarları gereği bazı kesimlerin yeniçeri isyana teşvik etmeleri

En önemlileri:

- II.Osman Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak isteyince yeniçeriler tarafından şehit edilmiştir.
- IV.Murat Dönemi'nde yeniçeriler padişahın lalaliğini yapan Sadrazam Hafız Ahmet Paşa'yı katlettiler.
- IV.Mehmet Dönemi'nde Vaka-i Vakvakiye (Çınar Olayı) yaşanmıştır.
- Yeniçerilerin etkisiyle otuzdan fazla saray görevlisi Sultan Ahmet Meydanı'ndaki çınar ağacına asılarak idam edilmiştir.

Örnek:

XVII. yüzyılda çıkan Kapıkulu İsyanları'nın aşağıdakilerden hangisine yönelik tepkinin sonucu olduğu savunulamaz?

- A) Saltanat ve hilafete dayalı yönetim anlayışına
- B) Ayarı düşük akçe ile maaş ödenmesine
- C) Padişahların yapmak istedikleri ıslahatlara
- D) Çıkarlarına aykırı uygulamalara
- E) "Ocak, Devlet içindir." anlayışına

2) Celali İsyamları (Anadolu)

Nedenleri:

- Devlet yönetiminin bozulması
- Ekonomik durumun ve para ayarının bozulması
- Yerel idarecilerin halka adil davranmaması
- Tımar sisteminin bozulması
- Vergiler yüzünden köylünün toprağını terk ederek çiftbozan durumuna düşmesi
- Savaşların uzun sürmesi sonucunda savaştan kaçanların eşkıyalık yapması

En önemlileri:

- Karayazıcı Deli Hasan, Canbolatoğlu Ali Bey, Taviil Ahmet, Taviil Mehmet, Kalenderoğlu isyanları önemlidir.

Örnek:

Celali İsyanlarının çıkmasında,

- I. timar sisteminin bozulması,
- II. vergilerin artması,
- III. fiyatların artmasına bağlı olarak halkın alım gücünün düşmesi

durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve III

E) I, II ve III

Celali İsyamları,

- Güven ve huzur ortamının bozulmasına,
- Binlerce insanın ölmesine,
- Üretim faaliyetlerinin azalmasına,
- Üretim-tüketim dengesinin bozulmasına,
- Gelir-gider dengesinin bozulmasına
- Köylünün toprakları işleyebilmesine bağlı olarak alınan vergilerin azalmasına ve ekonomik güç kaybına,
- Avusturya ve İran'ın bu isyanları fırsat bilerek Batıdan ve Doğudan Osmanlı'ya saldırılarına ortam hazırlamıştır.

Örnek:

Celali İsyancıları'nın aŖağıdakilerden hangisine neden olduğu savunulamaz?

- A) Anadolu'nun sosyal ve ekonomik yapısında sorunlar yaşanmasına
- B) Ticaret yollarının canlanmasına
- C) Dirlik ve düzeni bozulan köylülerin köylerden kentlere göç etmesine
- D) Kırsal kesimde tarımsal üretimin azalmasına
- E) Yerleşim alanlarının zarar görmesine

Eyalet isyanları

- Devlet otoritesinin bozulması neticesinde Anadolu ve Rumeli gibi merkezi toprakların dışında,
- Yemen, Basra, Trablusgarp, Erdel, Boğdan gibi eyaletlerde görülmüştür.
- XIX. yüzyılda çıkan azınlık isyanları ile ilgisi yoktur.

! NOT

- XVII. yüzyıl isyanlarında milliyetçilik akımı etkili değildir.

XVII. YÜZYIL ISLAHATLARI

Özellikleri:

- Avrupa örnek alınmadı.
- Osmanlı Devleti'nin kendi tarih ve kültüründen esinlenerek yapılan ıslahatlardır.
- Baskı, şiddet ve korkutma yoluyla sorunlar çözülmeye çalışıldı.
- Sorunların kökenine inilmeden yüzeysel çözümler üretildi.
- Kişilere bağlı kalındı.
- Süreklilik göstermedi.
- Belli alanlarla sınırlı kalındı.

Ekber-Erşed Sistemi

Kafes Usulü:

- I.Ahmet taht kavgalarını önlemek için hanedanın erkek üyelerinden yaşça en büyük olanın tahta çıkması geleneğini başlatmıştır.
- Şehzadeler yaşça küçük oldukları için ilk Türk devletlerinden itibaren görülen, şehzadelerin "idari, askeri, siyasi" alanlarda yönetim tecrübesi ve deneyim kazanmalarına yönelik "Sancağa Çıkma Usulü" yerine "Kafes Usulü'nü" başlatmıştır.
- Yönetim tecrübesi ve deneyim fırsatı bulamadan tahta çıkan şehzadeler döneminde "yönetimde aksaklıklar" yaşanması da kaçınılmaz olmuştur.

Örnek:

XVII. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nde görülen,

- yaşça küçük olan şehzadelerin sancağa çıkmadan tahta çıkması,
- yönetimde, valide sultanların padişah kadar etkili olması

gelişmelerinin,

- I. şehzadelerin yönetim tecrübesi ve tanınma fırsatı bulamaması,
- II. merkezi otoritenin güç kaybetmesi,
- III. ehliyetsiz kişilerin devlet işlerine karışması

durumlarından hangilerine neden olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I   B) Yalnız III   C) I ve II
D) I ve III   E) I, II ve III

Kuyucu Murat Paşa

→ Baskı ve şiddetle Celali İsyanlarını bastırmaya çalışmıştır.

II. Osman

- Yeniçeri Ocağı'nı ilk kez kaldırmayı düşünmüş ve öldürülmüştür.
- Saray dışı evliliği başlatmıştır.
- Ulemanın ödeneklerini kesmiştir.
- Bu çabaları ile II. Osman, devlet otoritesini tesis etmeyi, yaşanan aksaklıkları gidermeyi amaçlamıştır.

IV. Murat

- Baskı, şiddet ve korkutma yoluyla ayaklanmaları bastırmaya çalışmıştır.
- İçki ve sigara yasağı ile İstanbul'da yaşanan yangınlara bir daha ortam hazırlamama, huzur ve güven ortamını tesis etmeye çalışmıştır.
- Koçi Bey'e rapor hazırlatmış ve ülkedeki sorunların bilir kişilerce ele alınmasına önem vermiştir.

Örnek:

“İlmiyeye ait yüksek makamların şunun bunun aracılığı ile verilmesi doğru değildir. En bilgisi hangisi ise ona verilmek gerekir. Kadılık yolunda vasıta bilgidir. Yaş ve sene, soy ve sop değildir. Şimdi adaletli iş gördükleri vakit, makamı eskilere verirler. Halbuki eskilik Allah yanında kadılığa sebep değildir.”

Koçi Bey Risalesi’nde yer alan bu ifadeler,

- I. işin ehline verilmesi,
- II. rüşvet ve iltimasın önlenmesi,
- III. tecrübe ve birikimin bir anlamı olmaması

durumlarından hangilerine vurgu yapıldığını gösterir?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) Yalnız III
D) I ve II   E) I, II ve III

Tarhuncu Ahmet Paşa

- Osmanlı'da ilk kez denk bütçe düzenlemesi yaparak gelir ve giderleri eşitlemeye çalışmıştır.
- Gelirler 24 milyon akçe, gider 25,5 milyon akçe olarak görülmüştür.

Köprülüler Dönemi

- 7 yaşında tahta çıkan IV. Mehmet zamanının kudretli vezirler dönemi olarak yönetimde etkin olmalarının sonucu bu dönem "Köprülüler Dönemi" olarak bilinir.
- Köprülü Mehmet Paşa; IV. Mehmet'in vezirlik teklifini "bazı şartları kabul edilmesi" koşuluyla kabul etmiştir. Köprülü Mehmet Paşa'nın bu tutumu "yapacağı ıslahatlara ortam hazırlamaya yöneliktir."
- İdari, siyasi, askeri, mali alanlarda etkin politikalar izleyen Köprülü Mehmet Paşa ve oğlu Fazıl Ahmet Paşa'nın sadrazamlığı zamanında Venedik, Avusturya ve Lehistan'a karşı başarılı savaşlar yapılmıştır.
- Venedik'ten Girit'in alınması, Venedik'in Çanakkale Boğazı ablukasına son verilmesi, Avusturya'dan Uyvar'ın ve Lehistan'dan Podolya'nın alınması bu dönemin en önemli olaylarıdır.

Lale Devri Islahatları

Dönemin padişahı: III.Ahmet

Dönemin sadrazamı: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa

- 1718 Pasarofça Antlaşması ile başlayan,
- 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona eren dönemdir.
- Avrupa tarzında ilk yenilik hareketleri bu dönemde görülmüştür.
- Avrupa başkentlerinde geçici elçilikler açılmıştır.

Örnek:

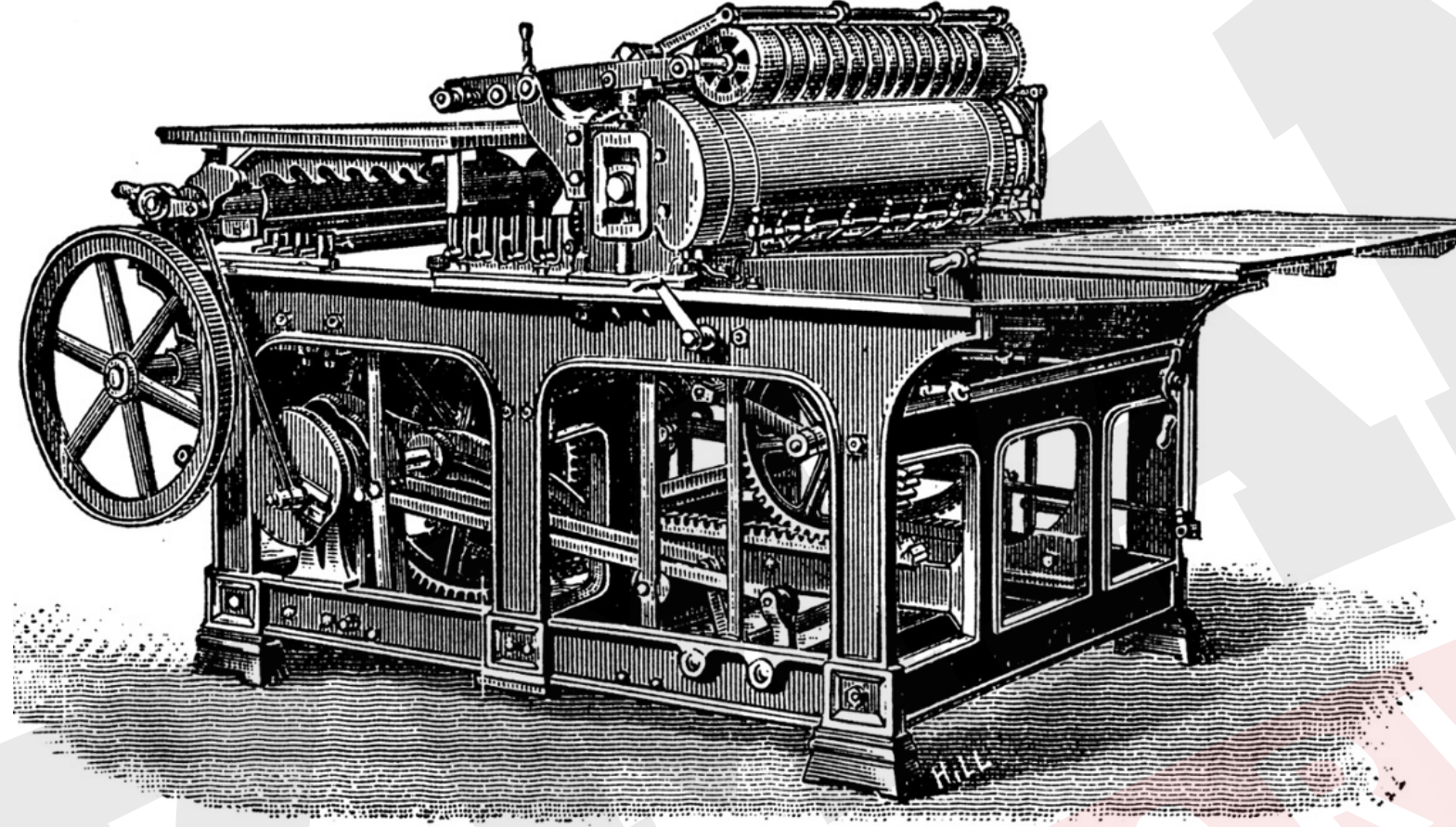
Lâle Devri'nde Osmanlı Devleti'nin Avrupa başkentlerinde geçici elçilikler açması ile aşağıdakilerden hangisi arasında ilişki kurulamaz?

- A) Avrupa ile diplomatik ilişkilerin önemsenmesi
- B) Avrupa'daki gelişmelerin yerinde izlenmesi
- C) Batı'daki gelişmelere kayıtsız kalınmaması
- D) Batılı devletlerle tüm çatışmalara son verilmesi
- E) Batıdaki kültürel, siyasi, sanat alanlarındaki gelişmelerin öğrenilmesi

→ İlk özel matbaa İbrahim Müteferrika ve Said Efendi tarafından açılmıştır.

- Basılan ilk eser "Van Kulu Lügati" olmuş ve 1729 - 1741 arası sadece 17 kitap basılabilmıştır.
- Hattatların işine engel olmamak için matbaada din dışı eserler basılmıştır.
- Matbaanın getirilmesine rağmen dini eserlerin matbaada basımının yasaklanması "toplumun belli bir kesiminin tepkisinden çekinildiğini" gösterir.

- Yeniçerilerden Tulumbacı Ocağı denilen itfaiye örgütü kurulmuştur.
- Başta edebi eserler olmak üzere kültürel ve bilimsel eserlerin Türkçe'ye çevrilmesi için bir heyet oluşturulmuş ve bu heyet Arapça ve Farsça dışında Batıda yazılmış bazı eserleri Türkçe'ye tercüme etmiştir.
- Çiçek aşısı uygulanmıştır.
- Avrupa'daki Barok tarzından etkilenerek mimari eserler yapılmaya başlanmıştır.
- İlk örneği Topkapı Sarayı girişinde yer alan III.Ahmet Çeşmesi'dir.

- Batı mimarisinin etkisinde yapılan ilk dini eser I.Mahmut Dönemi'nde temeli atılan, III.Osman Dönemi'nde açılan Nur-u Osmaniye Camii'dir.
- Kumaş, cam, porselen imalathaneleri açılmıştır.
- Nedim ve Şeyh Galip Lale Devri'nin en önemli şairlerindedir.
- Türk minyatürünün üstadı kabul edilen Levni bu dönemin sanatkârlarındandır.

Örnek:

XVIII. yüzyılda III. Ahmet zamanında yaşanan Lale Devri'nde aşağıdakilerden hangisi görülmemiştir?

- A) Vankulu Lügati adıyla matbaada ilk kitabın basılması
- B) Avrupa başkentlerinde devamlı elçiliklerin açılması
- C) Çiçek aşısının bulunması
- D) Tulumbacılar Ocağı adıyla itfaiye örgütünün kurulması
- E) Doğu klasiklerinden Türkçe'ye tercümeler yapılması

Evliya Çelebi	XVII. yüzyılda yaşamış ünlü Türk gezginidir. Seyahatname adındaki 10 ciltlik eserinde gezip gördüğü ülkelerin coğrafyası, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi verir.
Katip Çelebi	Tarih, coğrafya, felsefe alanında çalışmalar yapmıştır. Cihannüma, Mizanül Hakk yazdığı bazı kitaplarıdır.
Nabi	Toplum ve sosyal hayatla ilgili şiirler yazmıştır. Şiirlerinde toplumsal sorunlara çözümler sunmaya çalışmıştır. Hayrabad ve Tuhfetü'l Harameyn önemli eserlerindedir.
Naima	Osmanlı Devleti'nin ilk resmi tarihçisidir (vakanüvis). Yaşadığı dönemdeki olayları anlattığı Naima Tarihî adında bir kitabı vardır.
Nef'i	Türk edebiyatının en önemli hiciv şairlerindedir. Siham-ı Kaza önemli bir eseridir. Dönemin sadrazamları ve devlet adamlarına yönelik eleştirel şiirler yazmıştır.
Itri	Itri Türk musikisine büyük katkılar yapmış önemli bir bestekardır. 42 adet bestesi vardır. Nevakâr ve "Tuti-i mucize-i guyem" iki önemli eseridir.
Karacaoğlan	Aşk, gurbet, doğa, sıla özlemi ve ölüm üzerine şiirler yazmış halk ozanıdır. Şiirlerini hece ölçüsü ve yaşadığı bölgenin konuşma diliyle yazmıştır
Yanyalı Esat Efendi	Aristo'nun bazı eserlerini Grekçeden Arapçaya çevirmiş, onları düzeltmiş ve bu şekilde tanınmıştır. Esad Efendi, Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından Lale Devri'nde başlatılan yenileşme hareketleri kapsamında kurulan tercüme kurulunun başkanlığına getirilmiştir.

